

Resonnerende løsaktighet fra Haavardsholm

bok

**Espen Haavardsholm
TAUSHETENS PRIS**

Et essay til frigjøringsjubileet.
Oktober forlag.

En redelig bok, og en redelig markedsføring, er det ikke tale om i forbindelse med «Taushetens pris».

Innenfor de siste 50 år her i landet er det ingen som har tatt så fundamentalt feil i sine vurderinger, og samtidig vist en slik forakt for demokratiets grunnsetninger, som AKP (m-l).

Det er betimelig å minne om dette akkurat i disse dager. For en annen gruppe, som sviktet i tiden før mai 1945, NS-tilhengerne og frontkjemperne, har fremdeles et slags ytringsforbud: De tok feil i den grad at de egentlig ikke har hatt rett til å bli hørt, også om de har sonet og vedstår seg at de traff et galt valg.

Det er den vesentlige forskjell at AKP-erne ikke gjorde seg skyldige i landsforræderi. Men de lå i startgropene, og hadde muligheten vært der. Hadde de gått løpt i den retning: For den som mente at Enver Hoxha og Pol Pot var demokratiets stridsmenn, mens Trygve Bratteli var en sim-

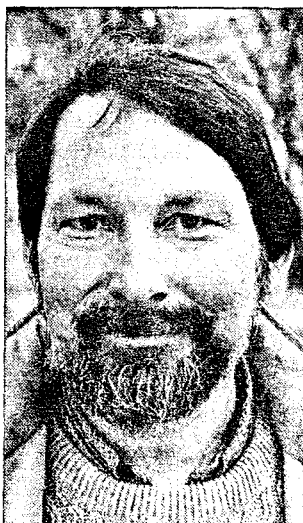
pel diktaturbestyrer, ville valget ha vært lett, og endt i forræderi hvis vi hadde fått et albansk 9. april i Norge.

Mange av dem, Espen Haavardsholm inkludert, har lagt avstand til det de dengang mente. Det får få den ros det fortjener. Sammenlignet med f.eks. Bjørn Nilsens vedvarende lovpriking av Maos geniale fortrefellighet er det klasseforskjell.

Haavardsholms essay «Taushetens pris» kommer som et tilbakefall etter en lovende utvikling i hans forfatterskap. For her gir han en ubehagelig påminnelse om, og en sikkert ufrivillig innsikt i, hvorfor det gikk så galt med ham på 1970-tallet. Det er noe med dømmekraften.

Den problemstilling han tar opp, fortidens fenomen, er interessant nok. Og før dette essayet går av sporet, gir det fascinerende og spennende skildringer av Haakon Lie og Einar Gerhardsen i nærbylde. Disse avsnittene er gliitrende skrevet, og de to personene er tegnet med et skarpt blikk på deres strålevarme.

Med utgangspunkt i sin farbror Haavard Haavardsholms liv og verk utvikler es-

AV SPORET: For Haavardsholms essay går av sporet, gir det fascinerende og spennende skildringer av Haakon Lie og Einar Gerhardsen i nærbylde, skriver vår anmelder.

say-forfatteren et resonnement omkring Arbeiderpartiets tausheteskultur. Vanskelige ting det ikke skulle snakkes om, ble fortiet, og de som opponerte eller bare antydte tvil, ble frosset ut.

At det var slik i Arbeiderpartiet i mange av etterkrigsårene, er det liten tvil

om. Men var dette Arbeiderpartiets kultur alene? Det var ikke noe klima i Høyre for å minne om partiets analytiske krav i en stortingsdebatt i mars 1940 om at de mobiliserte soldatene nå måtte sendes hjem; det var jo snart våronn. Eller noen tilbøyelighet i Bondepartiet, nå Senterpartiet, til å luften omkring fremtredende menns holdninger under okkupasjonen. Det er situasjoner hvor «norsk åpenhet» har noe av den samme klang som «dansk fjellsmør», og den synes å stå over partiene.

Før Espen Haavardsholm kommer til sitt hovedanliggende, det uopplarte drapet på Milorg-mannen Kai Holst i Stockholm fredssommeren 1945, setter han flere vonde skjebner i forbindelse med denne tausheteskulturen. Helge Krog tålte ikke motbøren da han hadde markert sin skepsis mot femtekolonne-tenknin-gen i 1945, og lyrikeren Tor Jonssons selvmord i 1951 hang muligens også sammen med det intolerante politiske klima som var skapt av maktøverne på den tiden, antyder Haavardsholm. I tillegg kjøper han Eystein Eggens tese om at det var Arbeiderpartiets maktapparat som sto bak

rettssaken mot Agnar Mykle.

Til det er å si at Helge Krog, som hadde nektet seg lite når han angrep meningsmotstandere før krigen, pliktet å tåle litt. Og hvis det skulle finnes fnugg av beviser for at Tor Jonssons livsberøvende depresjon var regjeringspartiets verk, direkte eller indirekte, plikter Haavardsholm å anføre dem hvis han ønsker å bli tatt alvorlig. Dersom Mykle utfordret noen, var det snarere det gode borgerskap enn Arbeiderpartiet. Men for en AKP-er, reformert eller troende, kommer det kanskje ut på ett.

I disse delene bedriver Haavardsholm ikke essayistikk, men resonnerende, for ikke å si galopperende, løsaktighet.

Da blir det heller ikke så lett å kjøpe det han misvisende markedsfører som en slags oppklaring av mordet på Kai Holst. Haavardsholm har gitt stoffet romans form i fjorårets «Ikke søkt av sol.» Holst var en nøkkelperson i Milorg i Norge inntil han måtte flykte til Sverige i 1943. Han var bindeledd mellom Milorg og den kommunistiske Osvald-gruppen, ledet av Asbjørn Sunde, og han var Jens Chr. Hauges nære venn og medarbeider.

Ifølge Haavardsholm har det svenske sikkerhetspolitiet nå hemmeligstemplet saken «for evig.» Det er (var) en byråkratisk fremgangsmåte som ellers bare fantes hos Stalin-tidens KGB. Oppbevares evig, Khranit vetsyjno, er et eget stempel.

Hemmeligstemplingen kom i fjor, etter Haavardsholms roman, hevder han. Og her kommer de virkelige stygge, og såvidt jeg kan skjønne, objektivt ærekrenkende antydningene om at Jens Chr. Hauge på grunn av sin befattning med krigstidens etterretningsvirksomhet og hang til å si minst mulig, skulle ha noe med denne saken å gjøre. Det vil si: Haavardsholm skriver ikke det. Ikke med rene ord. Men han kan sitt håndverk, og det er vanskelig, ja, umulig, å tro annet enn at det er dette inntrykk han ønsker å etterlate hos leseren, uten at leseren skal få vite noe om bevisene. Man får ikke vite navnet heller. Men i intervjuer har Haavardsholm sagt at han vet hvem drapsmannen er, eller var.

Man kan si hva man vil om «Taushetens pris», men en redelig bok er det ikke. Og ofte henger redelighet og dømmekraft sammen.

PER EGIL HEGGE

AP 16/5-95